

ASISTENȚA SOCIALĂ A FAMILIEI ȘI A COPILULUI ÎN CONTEXTEL LIBERTĂȚII DE CONȘTIINȚĂ

Pr. Lect. univ. dr. Marius NECHITA

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Romania

Centrul Universitar Nord, Baia Mare, Romania

Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Iosif Mărturisorul”, Baia Mare

pr.nechita@gmail.com

Abstract: Social Assistance for Family and Children in the Context of the Freedom of Consciousness

A presentation of some aspects related to the social assistance provided to the family, as a whole, and to children in particular, with their specific characteristics, is a complex task, even when it is only schematically done. This complexity resides firstly in the nature of the subjects/subject it approaches (persons, relationships), but also in the multitude of typologies/taxonomies refined by a vast specialised literature. The difficulty of the analysis increases exponentially when all these issues are laid in the context of the discussions about the freedom of consciousness. In the light of this concept, each element reveals new dimensions (ontological, axiological, sociological), with obvious implications in all the fields in which they manifest themselves: religious, educational, political etc. Beyond the complexity of this topic, one can glimpse the persons, who – even in the context of a problematic and apparently inadequate analysis – speak to us about the grandeur of their dignity and vocation.

Keywords: *social assistance, family, children, values, religion, education, politics*

În societatea contemporană, relevanța temelor privind asistența socială nu are nevoie, în general, de reiterarea vreunei argumentări. Valabilitatea acestei afirmații primește o densitate semnificativă în contextul unor teme care vizează structuri și valori sociale fundamentale. Acesta este și cazul temei de față, probabil într-unul dintre cele mai profunde sensuri ale observației anterioare. Implicând noțiuni precum cele de familie,

copil, libertate, subiectul prezintă o importanță și o complexitate majore. În fapt, fiecare temă și subtemă care ar putea fi dezvoltată din titlu poate constitui – și chiar constituie, în numeroase lucrări de specialitate – un subiect generos, de sine stătător, dar căruia nu-i lipsește, desigur, abordarea integratoare.

Având în vedere cele de mai sus, nu ne putem propune, nici pe de parte, o abordare exhaustivă a problematicii anunțate. Vom încerca, mai degrabă, o tratare cu caracter – să-i spunem – propedeutic, accentuând doar unele aspecte, pentru a intui ansamblul tematic și pentru a iniția orizontul de cercetare.

Precizări terminologice

Pentru că în articolul de față se va opera, în mod repetat, cu anumite noțiuni-cheie, considerăm extrem de necesară o clarificare – generală și contextuală – a limbajului, atât în sensul introducerii în termeni, cât și în cel al preciziei noționale. Posibil inoportune pentru specialiști, dar salutare pentru cei mai puțin familiarizați cu domeniul, precizările terminologice se impun, mai ales în cazul unor noțiuni cu o importantă evoluție și îmbogățire semantică.¹

Asistența socială

În sens larg, Asistența socială vizează diferite metode, organizate, de promovare a bunăstării oamenilor, prin intermediul prevenirii și alinării suferinței.² Existentă dintotdeauna ca activitate caritabilă voluntară, asistența socială a dobândit un caracter mai organizat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar, în contextul de după cel de-al Doilea Război Mondial, ea se profesionalizează tot mai mult. De menționat și faptul că, în timp, și noțiunilor de „bunăstare” și „suferință” le-au fost recunoscute sensuri mai cuprinzătoare. Orientată, în trecut, în primul rând spre reducerea sărăciei materiale, practica asistenței sociale are azi o agendă mult mai largă, ce îmbrățișează atât binele economic, cât și pe cel afectiv și mental. Astfel, în preocupările ei au intrat o largă serie de situații care diminuează și calitatea vieții interioare: probleme legate de adopție, grija

1 Vasile Miftode, *Introducere în metodologia investigației sociologice*, Editura Junimea, Iași, 1982, p. 11.

2 Gordon Marshall (ed.), *Dicționar Oxford de Sociologie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2003, p. 54.

față de tineri și bătrâni, reconcilierea maritală, cazurile de abuz etc.³ Cu alte cuvinte, asistența socială are ca scop fundamental refacerea capacității de funcționare socială *normală*, de la nivelul persoanei umane și al grupurilor restrânse, până la marile comunități.⁴ William Schwartz arăta că sarcina asistenței sociale este aceea de a media „procesul prin care individul și societatea se întâlnesc datorită nevoii reciproce de realizare”.⁵ Precizăm faptul că, în majoritatea situațiilor, este vorba despre un proces de interferare bidirecțional, de influențare reciprocă, la nivel micro și macrosocial.⁶ Nuanțând, anumite școli sociologice americane văd asistența socială ca fiind „preocupată și implicată în interacțiunile dintre oameni și instituțiile societății – care afectează posibilitatea oamenilor de a-și îndeplini sarcinile vitale, de a-și realiza aspirațiile și valorile”.⁷ În acest context, de remarcat este și opoziția între politicile mai vechi, de tip instituționalizant, care se realizau, în general, prin separarea oamenilor de comunitate, și noile politici, în care persoanele asistate sunt cât mai puțin îngrijite, integrativ, în comunitate.⁸ Acest proces are în vedere anumite situații de inadaptare și/sau imposibilitatea unor actori sociali de a-și asigura, prin forțe și cu resurse proprii, trebuințele fundamentale.⁹ Sub anumite aspecte, aceste trebuințe sunt „plastice” (Roland Lecomte), în sensul în care ele se modelează după condițiile individuale, de mediu natural sau social, sau în funcție de exigențele puterii politice.¹⁰ Dar ele sunt și un concept „elastic”, căci se diminuează sau cresc, dispar, reapar și se transformă sub influența unor factori, ca urbanizarea și migrația, de exemplu.¹¹ Toate aceste aspecte reliefează dificultatea urmării trebuințelor umane și a aplicării măsurilor de asistență socială, căci, dincolo de toate taxonomiile „acreditate” relative la necesitățile ființei omenești, ea rămâne de o simplitate și complexitate incompreensibile, fapt subliniat și în principiile deontologice ale domeniului.¹² De altfel, având un inerent caracter moral, practica

3 Ibidem, pp. 54-55.

4 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, Polirom, 2003, p. 146.

5 William Schwartz, *The Social Worker in the Group*, Columbia University Press, New York, 1961, apud George Neamțu (coord.), *Tratat de Asistență socială*, p. 320.

6 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, pp. 147-148.

7 Ibidem, pp. 320-321.

8 Gordon Marshall, *op. cit.*, p. 53.

9 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 150.

10 Ibidem, p. 152.

11 Ibidem, p. 153.

12 Ibidem, pp. 155-157.

asistenței sociale este tot mai des obiectul unor controverse. Suspicio-nată de unii ca fiind un potențial instrument politic sau de manipulare economică la nivel social, ea a ajuns să fie considerată, în alte medii, ca o metodă – disimulată instituțional și legal – pentru îngrădirea libertății și dreptății sociale.¹³

Familia

Familia constituie unul dintre cele mai complexe micro sisteme sociale, în ea regăsindu-se majoritatea elementelor sistemului social global. Ea este grupul în care se naște o rețea de relații interindividuale, determinate de personalitățile membrilor, dar și de unele fenomene exterioare. Iar „*spre deosebire de alte grupuri mai mult sau mai puțin facultative, familia este un grup natural și necesar*”.¹⁴

Este impropriu de dat o definiție a familiei, cu toate că acest lucru a fost încercat de multe ori, îndeosebi din considerente metodologice. În condițiile în care se vorbește azi despre diverse genograme familiale, despre familii cu *deficit de structură* sau despre conceptul de *restructurare a familiei*, numeroși autori consideră că termenul de „familie” nu se încadrează într-o sferă noțională bine circumscrisă, definițiile de tip sintetic având astfel doar o valoare orientativă.¹⁵ Dată fiind larga varietate a structurilor societale care pot fi considerate, în anumite condiții, ca alcătuint o familie, unii ar putea considera ca fiind cvasi-inutilă strădania formulării unei definiții.¹⁶ Este aici, însă, nu numai o problemă de ordin terminologic, ci și una organică și practică: „*Cât de mult poate fi extinsă sfera noțiunii de familie? Dacă noțiunea de familie ajunge să denote situații foarte diverse, nu apare riscul de a o goli de semnificație?*”¹⁷ În contextul lărgirii câmpului semantic al termenului de „familie”, Mary Richmond a dat o frumoasă și sugestivă definiție: „*Familia este alcătuită din toți cei care împart aceeași masă*”.¹⁸

Din perspectivă sociologică, familia poate fi definită ca „*un grup social constituit pe baza relațiilor de căsătorie, consangvinitate și rudenie,*

13 Gordon Marshall, *op. cit.*, p. 55.

14 Henri Wallon, *Familia și copilul*, în *Sociologia franceză contemporană. Antologie*, București, 1971, p. 652.

15 Petru Iluț, *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Polirom, 2005, p. 65.

16 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 668.

17 Ioan Mihăilescu, *Sociologie generală. Concepte fundamentale și studii de caz*, Polirom, 2003, p. 168.

18 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 669.

membrii grupului împărtășind sentimente, aspirații și valori comune.¹⁹ De obicei, o persoană face experiența familiei (nucleare și lărgite) de două ori: o dată atunci când este copil, în familia sa de origine, și ca adult, în propria căsnicie.²⁰ În ambele situații – și în altele, mai puțin tipice – se întâlnește cu o serie de reglementări, statusuri alocate (cum ar fi, de exemplu, etnia²¹) și roluri sociale, familia fiind unul dintre grupurile primare cu cea mai mare încărcătură normativă.²² Ea este un ansamblu de relații sociale, ansamblu reglementat prin norme religioase, juridice sau prin norme sociale difuze.²³ Îndeplinirea întregului complex de roluri și statusuri sociale este controlată, de asemenea, social, atât de familia de origine, de rude, cât și de comunitatea în care trăiește o persoană anume²⁴, fapt cu deosebită relevanță pentru tema de față.

Copilul

Dacă, cu referire la familie, spuneam că o definiție ar fi improprie, afirmația este cu atât mai valabilă în acest caz. Nu poți defini un copil. Cu toții am avut, într-un fel sau în altul, în modul nostru general și specific, experiența *universului copilăriei*, ca să putem realiza astfel faptul că el scapă unei asemenea abordări.

Numărul – și conținutul – studiilor de sociologia copilăriei indică faptul că termenul este un simbol puternic în construcția societății moderne.²⁵ Istoricul francez Philippe Ariès a fost primul care a atras atenția asupra faptului că societatea occidentală este unică prin felul în care pune copiii într-o „carantină” față de lumea adulților.²⁶ Alți autori au indicat faptul că viziunea despre copilărie este construită pornind de la incapacitatea politică, intelectuală sau economică a copiilor. Această construcție implică faptul că ei trebuie să fie protejați, în familie. În caz contrar, ideea protejării copilului oferă organizațiilor statale imperativul (sau pretextul) de a interveni în familiile considerate deficitare, pentru a le corija

19 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 157.

20 Gordon Marshall (ed.), *op. cit.*, p. 234.

21 Allan G. Johnson, *Dicționarul Blackwell de Sociologie*, Humanitas, București, 2007, p. 158.

22 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 157.

23 Ibidem, p. 158.

24 Ibidem, pp. 158-159.

25 Gordon Marshall (ed.), *op. cit.*, p. 137.

26 Ibidem, p. 136.

sau schimba, dacă nu se supun anumitor norme.²⁷ În acest context se vorbește despre „*copil aflat în dificultate*”, prin această sintagmă făcându-se referire la faptul că dezvoltarea, securitatea și integritatea unui copil sunt periclitare.²⁸ Din păcate, în multe instituții abilitate – și chiar și în unele familii – se înregistrează lipsuri în cunoștințele despre dezvoltarea copilului și despre spectrul nevoilor sale, atenția fiind îndreptată aproape exclusiv către asigurarea nevoilor fizice ale copilului.²⁹

Concepte convergente

În tratarea punctelor anterioare, am făcut referire la valori. De fapt, nu se poate vorbi despre om, familie, societate fără a face – într-un mod mai mult sau mai puțin intenționat, conștientizat – o permanentă referire la valori. De aceea, în legătură cu aspect, ne vom opri, succint, la câteva concepte, pe care le considerăm de o relevanță imediată pentru tema noastră.

Persoana umană

Spiru Haret, în „Mecanica socială”, își începea capitolul despre viață ca forță socială spunând că „*elementul oricărei societăți este individul, o ființă vie*”.³⁰ Iar Traian Herseni, în „Teoria generală a vieții sociale omenești”, formulând într-un mod specific epocii, arăta că „*fiecare individ este o ființă de-sine-stătătoare, cu o curbă existențială sau o biografie bine distinctă*”.³¹

„*Ațiunea unui individ în masa socială se face simțită în jurul lui la o distanță mai mult sau mai puțin mare (...). Întinderea acestei acțiuni caracterizează personalitatea mai mult sau mai puțin puternică a individului sau ceea ce vom numi factorul său personal.*”³² Haret opinează că „*voința, în mod general, trebuie considerată elementul principal al factorului personal. [...] Dacă voința este puternică și luminată de o inteligență superioară, care se sprijină pe o instrucție solidă, factorul personal al individului devine considerabil*”.³³

27 Ibidem, pp. 136-137.

28 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 783.

29 Ibidem, p. 815.

30 Spiru Haret, *Mecanica socială*, Editura științifică, București, 1969, p. 166.

31 Traian Herseni, *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 514.

32 Spiru Haret, *op. cit.*, p. 171.

33 Ibidem, p. 172.

De observat că definirea acestei personalități – despre care vorbește și Haret – are dificultățile și limitele ei.³⁴ Apoi, trebuie spus că această personalitate se manifestă în cadrul unei libertăți, libertate care trebuie să fie una autentică, în sensul în care, la nivel acțional – dar nu numai – ea dă demnitate persoanei umane, punând-o în lumina spre care tinde cu adevărat sufletul omenesc.³⁵ Căci doar prin manifestarea acestei libertăți autentice poate fi constituită o societate în care fiecare persoană să fie respectată, apreciată și relevantă în modul ei unic.³⁶ Iar „respectul trebuie construit pe o înțelegere completă a celuilalt. Superficialitatea ne face irelevanți în lumea noastră tot mai haotică și periculoasă”.³⁷ Aici s-ar putea face observația că, acolo unde nu există respect și înțelegere ca manifestări ale libertății personale autentice, intervine Dreptul. Dar nici în acest context nu trebuie uitat că demnitatea persoanei este fundamentul dreptului.³⁸

Valori ale asistenței sociale

Talcott Parsons, în „Sistemul social”, susținea că structura interactivă a societății este morală atunci când „păstrarea integrității sau solidarității este ea însăși o valoare”.³⁹ De altfel, particularizând, Parsons afirmă că prin internalizarea valorilor în ființa individuală se poate ajunge la menținerea unui anumit model social (*pattern-maintenance*) și la evitarea tensiunilor sociale (*tension-management*).⁴⁰ Dacă, în ceea ce privește construcția socială, lucrurile pot sta așa, nu trebuie uitat că, „pe planul ontologic, conștiința și existența sunt împreună, ele există în realitate și nu poate fi concepută

34 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 170 și urm.

35 Daniel Gligore, *Libertatea – dimensiunea fundamentală a ființei umane*, în Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), *Jurnalul libertății de conștiință*, București, 2015, p. 221.

36 Constantin Popescu, *Libertate și religie*, în Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), *Jurnalul libertății de conștiință*, București, 2015, p. 512.

37 Robert Seiple, *Laicism: înfruntând un inamic familiar*, în Harald Mueller, Liviu Olteanu, Ioan Gheorghe Rotaru, Tiziano Rimoldi (edit.), *Drepturile omului și libertatea religioasă în lume. Un nou echilibru sau noi provocări*, Vol. I, Berna, 2014, p. 96.

38 Pierto Pavan, *Libertatea religioasă și demnitatea umană*, în Harald Mueller, Liviu Olteanu, Ioan Gheorghe Rotaru, Tiziano Rimoldi (edit.), *Drepturile omului și libertatea religioasă în lume. Un nou echilibru sau noi provocări*, Vol. I, Berna, 2014, pp. 160-161.

39 Talcott Parsons, *The Social System*, The Free Press, New York, London, 1951, p. 97, apud Lucia Dumitrescu-Codreanu, *Sistemul sociologic al lui T. Parsons*, Editura științifică, București, 1973, p. 91.

40 Idem, *Societies. Evolutionary and Comparative Perspectives*, Foundations of Modern Sociological Series, New Jersey, 1966, p. 18, apud Lucia Dumitrescu-Codreanu, *Sistemul sociologic al lui T. Parsons*, Editura științifică, București, 1973, p. 101.

realitatea în toată complexitatea ei, fără această întrunire a existenței și a conștiinței într-o unitate”.⁴¹ Valoarea omenirii depășește cuantificabilul⁴², iar demnitatea persoanei umane, sau dreptul ei subiectiv, se leagă și de autonomia sa rațională.⁴³

Toate valorile au în comun elementul social.⁴⁴ Ele vizează omul sub aspect integral și integrator, referindu-se atât la rațiune, cât și la sentiment și voință. Valorile sociale – care formează, de altfel, obiectul Sociologiei valorii – nu sunt doar elemente intelectuale ale cunoștinței, ci și elemente active ale vieții sociale.⁴⁵ Sub ambele aspecte, ele au o relevanță majoră în asistența socială.

„Valorile și etica nu există pur și simplu la marginea asistenței sociale, ci reprezintă esența practicii asistenței sociale”.⁴⁶ Indiferent de domeniul de intervenție și nu neapărat cu o influență implicită din zona dezbaterilor filosofice privitoare la valori, în practica de asistență socială există un set de valori: unicitatea ființei umane, demnitatea, dreptul la opțiune, participarea, tratarea persoanei ca întreg etc.⁴⁷ Pe aceste valori se fundamentează profesia de asistent social, ele fiind cuprinse în codurile deontologice⁴⁸, coduri care pun accentul pe respectarea și promovarea atât a integrității, cât și a bunăstării fizice, emoționale și spirituale a beneficiarilor/clientilor sociali.⁴⁹

Practica asistenței sociale se bazează, astfel, pe două premise valorice esențiale: credința în unicitatea și demnitatea fiecărei persoane și credința în dreptul clientului la autodeterminare.⁵⁰ Oamenii nu pot fi tratați în mod stereotip. Fiecare persoană este unică și trebuie să i se respecte demnitatea.⁵¹ Individualizarea, ca valoare specifică asistenței sociale, se

41 Miron Constantinescu, *Introducere în Sociologie*, note de curs, partea I și a II-a, ediție revăzută și adăugită, București, 1974, p. 120.

42 José Miguel Serrano Ruiz-Calderon, *Demnitatea legată de libertatea religioasă*, în Harald Mueller, Liviu Olteanu, Ioan Gheorghe Rotaru, Tiziano Rimoldi (edit.), op. cit., p. 109.

43 Ibidem, p. 110.

44 Petre Andrei, *Opere sociologice, I, Sociologia cunoașterii și a valorii*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, p. 247.

45 Ibidem, pp. 247-248.

46 Doru Buzducea, *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*, Polirom, 2009, p. 52-53.

47 Ibidem, p. 53.

48 Ibidem, p. 52.

49 Ibidem, p. 53.

50 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 322.

51 Ibidem, pp. 322-323.

bazează pe dreptul ființelor umane de a fi tratate nu doar ca o ființă umană, ci ca această ființă umană. „O persoană nu este un reprezentant al unor modele, tipologii sau paradigme, al anumitor probleme și clase abstracte, ci, în primul rând, o persoană particulară cu o serie de probleme particulare.”⁵² De aceea, atunci când folosesc – de pildă – clasificarea în activitatea directă cu oamenii, profesioniștii trebuie să fie conștienți de faptul că există pericolul de a-i trata pe aceștia mai degrabă ca pe niște obiecte incluse în anumite categorii, decât ca persoane umane.⁵³ Fiind persoane umane, beneficiarii serviciilor de asistență socială dețin un potențial psihic nelimitat, precum și resurse nebănuite, care trebuie descoperite și dezvoltate.⁵⁴ În vederea realizării acestui potențial, „asistentul social mediază accesul beneficiarului la resursele comunitare, realizează conexiuni între nevoile și problemele sale și resursele comunitare disponibile, cu respectarea dreptului la autodeterminare.”⁵⁵ Iar această autodeterminare – sau dreptul la opțiune – presupune că asistenții sociali respectă și promovează dreptul persoanelor de a lua decizii și de a face schimbări în propria viață.⁵⁶ Din această perspectivă trebuie privită și o altă valoare socială, și anume participarea: „Asistenții sociali trebuie să promoveze totala implicare și participare a persoanelor în accesarea serviciilor, astfel încât acestea să devină capabile în privința tuturor aspectelor care privesc deciziile și acțiunile ce le afectează viața.”⁵⁷ Iar luarea acestor decizii trebuie să pornească de la tratarea persoanei ca întreg (viziune sistemică), fapt ce implică tratarea beneficiarului ca persoană care face parte dintr-o familie, dintr-o comunitate, dintr-o anumită societate.⁵⁸

Literatura de specialitate este plină de referințe la nevoile oamenilor. Dar nici un om nu poate pretinde că știe și este capabil să hotărască ce e bine pentru alți oameni. Cu toate acestea, nu de puține ori, prin mijloace mai mult sau mai puțin evidente, persoanelor le sunt impuse de către mediul exterior niște trebuințe, presupus reale, pentru care nu există însă dorința de a le satisface.⁵⁹ Iar această situație poate fi și mai frecventă în

52 Ibidem, p. 456.

53 Ibidem, p. 323.

54 Doru Buzducea, *op. cit.*, p. 54.

55 Ibidem, p. 55.

56 Ibidem, pp. 55-56.

57 Ibidem, p. 56.

58 Ibidem, pp. 56-57.

59 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 324.

cazul unor persoane vulnerabile, cum sunt cele asistate social. De aceea, activitatea de schimbare a comportamentului acestor persoane în interesul creșterii satisfacției proprii sau a altora, trebuie să derive din dorința lor liber exprimată de a aplica un plan de acțiune stabilit în comun cu asistentul social. Acesta din urmă poate contribui la creșterea capacității de autodeterminare a persoanei „*prin activitatea îndreptată spre îndepărtarea barierelor exterioare care limitează posibilitățile clientului (constrângeri exterioare, instituții, norme, obiceiuri etc.) și a barierelor interioare, care pot să îi limiteze posibilitățile de a vedea și urma căi alternative de acțiune*”.⁶⁰ Autoîmplinirea, autorealizarea, autodeterminarea sunt valori care se regăsesc plenar în câmpul asistenței sociale.⁶¹ Independentă însă de acestea, valoarea de bază și condiția necesară pentru orice valoare este, după cum anticipam mai sus, respectul pentru persoană, adică recunoașterea valorii și demnității oricărei ființe omenești, indiferent de statut, vârstă, credință sau contribuție către societate.⁶² De aceea, relația asistentului social cu subiectul trebuie să se bazeze pe valoarea inerentă a omului, independent de achizițiile sale actuale sau de comportament. Pornind de aici, el (asistentul social) trebuie să medieze reconciliator/constructiv între lumea individului și lumea celor care legiferează modul în care trebuie judecat un anumit comportament.⁶³ Aici apare însă acel risc, sesizat de unii teoreticieni, și anume ca asistența socială să fie folosită pentru a manipula și a forța oamenii în numele unei libertăți verificate, prescrise – relevantă fiind și ambivalența semantică a celor doi termeni folosiți.⁶⁴ Pentru a evita astfel de situații, trebuie respectat dreptul la noninterferență al fiecăruia. Persoana umană are dreptul la reținere, „*acea libertate negativă care conferă demnitatea de a avea propriile sale valori și credințe și de a avea inclusiv dreptul la lipsa de interferență*”.⁶⁵

Particularizări axiologice

Desigur că, în ceea ce privește valorile, în legătură cu tema noastră ar putea fi abordate numeroase paliere de analiză. Din aceleași considerente de

60 Ibidem, p. 325.

61 Ibidem, p. 451.

62 Ibidem, p. 452.

63 Ibidem, pp. 452-453.

64 Ibidem, p. 455.

65 Ibidem, p. 458.

spațiu, vom aminti – cu unele observații punctuale – doar trei dintre ele, referitoare la „domeniile” religios, educațional și politic. Criteriul alegerii acestor domenii l-a constituit, să spunem, gradul de relevanță pe care considerăm că îl au în contextul subiectului de față.

Valorile religioase

Valorile religioase se raportează la o realitate suprasensibilă. „Religia are valori speciale, deosebite în ele însele, căci domeniul ei este transcendent, supraempiric.”⁶⁶ Ca fenomen psihic, religia nu este numai sentiment și reprezentare, ci este și o conștiință a valorii.⁶⁷ „Unitatea tuturor valorilor într-o valoare supremă, transcendentă, o face valoarea religioasă. Această valoare e forma cea mai perfectă a conștiinței generale omenești. Unitatea tuturor valorilor în valoarea religioasă nu înseamnă o subordonare a tuturor celorlalte valori față de cea religioasă, ci o coordonare și armonizare a lor în valoarea religioasă.”⁶⁸ Căci în întreaga natură există un principiu ascuns, cu care însă rațiunea umană are afinitate; această afinitate îl face pe om capabil de a simți valoarea religioasă.⁶⁹ Acest factor unificator al religiei a acționat dintotdeauna nu numai la nivel macrocosmic, ci și la nivel microsocial: „Ceea ce unește familia antică este un fapt mult mai puternic decât nașterea, decât sentimentele sau decât forța fizică: este religia căminului și a strămoșilor. Familia antică este o asociație religioasă ce depășește simpla asociație potrivit naturii.”⁷⁰

În spiritul celor de mai sus, și libertatea religioasă poate fi privită nu doar ca un tip particular de libertate, ci ca sursă a libertății propriu-zise.⁷¹ Cu toate acestea, în epoca modernă, cele două concepte – libertate și religie – sunt prezentate mai ales în contextul unui presupus conflict, religia fiind acuzată că limitează libertatea.⁷² Situația nu este surprinzătoare, având în vedere faptul că, în anumite dicționare explicative contemporane, libertatea este definită ca „posibilitatea de a acționa după

66 Petre Andrei, *op. cit.*, p. 331.

67 Ibidem, p. 334.

68 Ibidem, pp. 334-335.

69 Ibidem, p. 335.

70 Florin Druță, *Psihologia familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998, p. 3.

71 Constantin Popescu, *Libertate și religie*, în Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), *op. cit.*, p. 514.

72 Ibidem, p. 513.

propria voință sau dorință”.⁷³ O preluare superficială a unei asemenea definiții poate conduce la înțelegerea greșită a libertății individuale.⁷⁴

Nu ne-am propus aici să prezentăm o perspectivă biblică comparativă asupra libertății⁷⁵ și nici să punctăm semnificațiile profunde pe care le are, în gândirea ortodoxă⁷⁶, acest cuvânt care, înainte de a desemna un concept, vorbește despre un dar al lui Dumnezeu⁷⁷ pentru noi toți. De aici și imperativul respectării și manifestării lui, în viața noastră și a celorlalți. Căci, „*pentru Dumnezeu, libertatea umană este nelimitată; El nu dorește să intervină cu forța și să zdrobească liberul arbitru. Creat după chipul lui Dumnezeu, omul se poate bucura de abilitatea de a se înălța pentru a atinge înălțimile modelului divin astfel încât să devină divin și microtheos*”.⁷⁸

Valoarea educației

Societatea realizează socializarea în sensul dorit de ea atât prin familie, cât și prin școală, unde controlul implementării politicilor este, în general, mai riguros.⁷⁹ Din acest punct de vedere, în orientarea comportamentelor, se încearcă sincronizarea factorilor educaționali cu politicile generale de la nivelul societății.⁸⁰ Oricum, și în acest caz, paradigma contemporană referitoare la modul în care statul și societatea influențează actul educațional – prin curriculum, liberalizare, accesibilizare etc. – s-a schimbat destul de mult față de alte perioade istorice.⁸¹

73 Ibidem, p. 510.

74 Ibidem, p. 513.

75 Liviu Ursache, *Omul și libertatea de alegere*, în Ioan-Gheorghe Rotaru, Ștefan Mateaș (edit.), *Libertate și moralitate. Repere ale demnității umane*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015, pp. 81-84.

76 Emilianos Timiadis, *Semnificația libertății în gândirea ortodoxă. Creștinul, o ființă liberă*, în Harald Mueller, Liviu Olteanu; Ioan Gheorghe Rotaru; Tiziano Rimoldi (edit.), op. cit., pp. 147-157.

77 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Religious liberty – a natural human right”, în cadrul Conferinței științifice internaționale: *Legislație, etică și religie. O abordare în contextul libertății religioase*, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2015, pp.595-608; Idem, “Freedom of Religion, Always a Hot Issue”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat, (eds.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2017, pp.545-550.

78 Emilianos Timiadis, *Semnificația libertății în gândirea ortodoxă. Creștinul, o ființă liberă*, în Harald Mueller, Liviu Olteanu, Ioan Gheorghe Rotaru, Tiziano Rimoldi (edit.), op. cit., 149.

79 Petru Iluș, op. cit., p. 213.

80 Ioan Mihăilescu, op. cit., p. 171.

81 Constantin Popescu, op. cit., p. 511

Preocupările menționate în rândurile anterioare scot în evidență faptul că este vorba despre o miză foarte mare. Pentru că prin educație societatea își perpetuează existența, în sensul în care educația constituie unul dintre cele mai puternice *instrumente* de care dispunem pentru a ne modela viitorul sau măcar pentru a ne orienta către un viitor dezirabil. Astfel, dat fiind statutul ei privilegiat, educația – școala contemporană în special – suportă presiuni tot mai mari din partea celorlalte subsisteme ale societății.⁸² „*Toate presiunile exercitate asupra sistemului educativ contribuie la modificarea rolului școlii: dintr-o instituție autonomă, relativ izolată, specializată exclusiv în transmiterea științei de carte, școala a devenit interfața în relația individ – societate, spațiul social specific în care se manifestă disfuncțiile și tensiunile societății și, prin aceasta, nodul central al prevenției/terapieii acestora.*”⁸³ De altfel, majoritatea teoriilor sociologice subliniază importanța calității experiențelor școlare în integrarea socială a indivizilor.

Această strategie centrată pe școală – cel puțin la nivel teoretic, declarativ – corespunde principiului intervenției timpurii (este mai bine să previi, decât să tratezi) și, de asemenea, pricipiului intervenției eficiente (investiția în școală se finalizează în calitatea intelectuală, morală, profesională și socială a absolvenților).⁸⁴ Această tranziție către un alt tip de finalitate a școlii – dezvoltarea personalității copilului în funcție de exigențele sociale din comunitate – accentuează caracterul socioterapeutic al educației contemporane.⁸⁵

Necesitatea asistenței sociale în școală provine din însăși această determinare socială a sistemelor educative. În procesul învățării și al formării propriilor competențe, elevii dezvoltă un sens al autonomiei personale și sociale definitoriu pentru integrarea eficientă în comunitate. De aceea, obiectivul general al asistenței sociale în școală urmărește în primul rând identificarea barierelor învățării și îndepărtarea acestora.⁸⁶ Școala s-a dorit un instrument de egalizare a șanselor de acces la educație. Ulterior, egalizarea șanselor de acces a fost dublată de încercarea de egalizare a șanselor de succes. De menționat că „*egalizarea șanselor nu presupune*

82 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 830.

83 Ibidem, p. 830.

84 Ibidem, pp. 830-831.

85 Ibidem, p. 831.

86 Ibidem, p. 834.

nici nivelare, nici garantarea unui tratament identic tuturor, în numele unei egalități formale, ci înseamnă a oferi fiecărui individ o metodă, o cadență, forme de învățământ care-i corespund”.⁸⁷ Este vorba despre configurarea unui ethos al școlii, care să ofere tuturor elevilor posibilități de exprimare, valorizare și acces la status. În acest proces, un rol important îl are stimularea rețelelor de socialitate, pentru ca școlile și clasele să nu se transforme într-o sumă de anonimi, în mici colectivități solidare.⁸⁸

Fiecare copil are nevoie de încurajare și apreciere. „Trecerea de la copilul neajutorat la adultul autodeterminant se realizează și prin cunoașterea bucuriei și apoi trăirea nevoii de succes. Se realizează un proces de automodelare pornind de la exemplele pe care copilul le identifică/alege din rândul persoanelor importante pentru el. Educatorii (profesorii), joacă un rol deosebit de important.”⁸⁹ De asemenea, există o nevoie de responsabilitate. Copilul are nevoie de câștigarea și recunoașterea treptată de către ceilalți a independenței sale. Și de această dată, școala are un rol important. Din păcate, nu de puține ori, atât în familie, cât și în școală, nevoia de încurajare și recunoaștere își găsește împlinirea mai mult în urma rezultatelor și mai puțin în urma efortului depus. Acest lucru este mai evident, de exemplu, în cazul copiilor instituționalizați, care, din cauza dezavantajului emoțional, economic, social, cultural – adesea chiar și educațional –, vor obține mult mai greu aprecierile celor din jur. Aceasta în condițiile în care ar avea mai multă nevoie tocmai pentru că, în absența familiei, nu au decât un acces (cel mult) limitat la dragostea necondiționată de tip părintesc.⁹⁰

O ultimă observație: există și voci care afirmă că educația contemporană și-a scăzut – iar în unele privințe chiar și-a anulat – valorile și funcțiile de bază, adoptând pseudovalori.⁹¹ Nu găsim prea multe argumente pentru a nu le da dreptate.

Valori politice

Am încheiat punctul anterior cu o referire la pseudovalori... În vremurile actuale, poate părea din ce în ce mai superfluu a vorbi despre valori politice. În fapt, tocmai acesta este un bun motiv pentru a vorbi despre

87 Ibidem, p. 832.

88 Ibidem, pp. 842-843.

89 Ibidem, p. 799.

90 Ibidem, p. 801.

91 Constantin Popescu, *op. cit.*, p. 516.

ele. Fără a marca momente semnificative din istoria gândirii politice, vom opta pentru o prezentare foarte scurtă a unor aspecte ale domeniului, în consonanță cu tema care ne interesează.

Valorile politice oscilează între două puncte limită, întrucât – sub aspect polarizant – două sunt posibilitățile de existență a vieții sociale: o posibilitate individualistă și alta universalistă. Altfel spus, „*viața socială sau este astfel organizată încât să primeze individul și interesele sale, sau individul este cu totul subordonat autorității vieții în comun și statului. De aceea, valorile politice pot fi în primul rând individualiste sau universaliste*”.⁹² Valorile personaliste consideră statul și dreptul ca fiind în serviciul individului – fie în scop pur eudemonist, fie în scop cultural –, iar celelalte valori îl pun pe individ în serviciul unui scop general, realizat în stat și prin stat.⁹³

În fapt, de cele mai multe ori, din acest punct de vedere, viața socială se desfășoară în zona de congruență, de interferență, a acestor tendințe. Iar între principiile care o configurează este și acela al libertății cuvântului, consfințire socială a libertății de gândire.⁹⁴

Interferențe specifice

Toate conceptele, valorile și situațiile la care am făcut referire până acum, se manifestă, „circulă”, într-o adevărată țesătură socială, în care funcționează structuri și seturi diverse de intercondiționări. „*Omul participă inevitabil la aceste structuri – are un rol atribuit de legăturile de rudenie, un rol dobândit în stratificarea socială, îndeplinește un rol în raport cu sistemul de putere și cu sistemul religios*”.⁹⁵ Câteodată apare și reacția la unele dintre aceste structuri – la Parsons, *împotrivirea la structuri* poate fi un aspect al devianței⁹⁶ –, reacție care, sub un anumit aspect, este o funcție a raportului de intercondiționare dintre situație și personalitatea subiectului.⁹⁷

92 Petre Andrei, *op. cit.*, p. 277.

93 Ibidem, p. 277-278.

94 Spiru Haret, *op. cit.*, p. 199.

95 Lucia Dumitrescu-Codreanu, *op. cit.*, p. 93.

96 Ibidem, p. 96.

97 Vasile Miftode, *op. cit.*, p. 167.

În studiile sociologice – mai ales în cele de factură funcționalistă⁹⁸ – problema controlului social a general serioase dezbateri. Abordările de acest tip – dar nu numai – privesc controlul ca fiind „*caracteristica oricărei relații sociale*”, el comportând „*elemente normative specifice (reguli, cutume, norme, modele de relaționare specifică etc.)*”.⁹⁹ Astfel, asemenea situații vor fi întâlnite atât la nivel macrosocial (în macrocosmosul social), cât și la nivel microsociale (în microcosmosul familial).¹⁰⁰ Aici se deschide și problematica schimbului social la nivel intergenerațional, a transferurilor de capitaluri intergeneraționale la palierul macrosocial și, mai ales, în interiorul sistemului familial și de rudenie.¹⁰¹

Vom prezenta în continuare câteva seturi – nu neapărat polarizate – de interconștiențări, cu relevanță implicită în problema transferului, a controlului social și a libertății de conștiință.

Familie → copil

Familia este, pentru copil, problema de a fi sau a nu fi, în sensul de a se găsi așezat, prin nașterea sa, într-un grup destinat să-i asigure alimentația, întreținerea, securitatea, prima educație.¹⁰² Familia este grupul a cărui acțiune e cea mai multiplă. Ea începe prin a-l învăța pe copil din toate părțile. „*Este o investiție completă care precede orice fel de alegere și ale cărei efecte, fiind suferite înainte de orice posibilitate de reflecție și intenție, riscă să scape mai mult sau mai puțin unei sesizări ulterioare și pot fi luate drept trăsături de natură, imputabile însăși constituției individului.*”¹⁰³ În acest sens, nu trebuie uitat faptul că familia este un intermediar între individ și societate. Ea nu se poate închide în ea însăși. În plus, ea trebuie să fie un grup de aspirație și nu unul de presiune.¹⁰⁴ Se vorbește despre familii reprimatoare și familii liberale¹⁰⁵, sau despre familii cu structuri autoritare și familii cu structuri egalitare.¹⁰⁶ În acest context, definirea

98 Aurelian Bondrea, *Sociologia culturii*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981, p. 14-16.

99 Ibidem, p. 19-20.

100 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 17 și 19.

101 Ibidem, p. 219.

102 Henri Wallon, *op. cit.*, p. 651-652.

103 Ibidem, p. 652

104 Ibidem, p. 657.

105 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 71.

106 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 162.

familiei ca fiind o structură de tip autoritar sau autocratic, condusă de un șef-pater, incluzând mai multe generații, într-o precisă diviziune și stratificare a statuturilor și a rolurilor¹⁰⁷, necesită o înțelegere profundă. Pe de o parte pentru că raporturile de autoritate din structura grupului familial, rețeaua de statuturi și exercitarea rolurilor în cadrul familiei sunt și rezultatul unui proces de învățare socială.¹⁰⁸ Iar pe de altă parte pentru că funcțiile familiei presupun și favorizarea dezvoltării personalității psiho-sociale a membrilor ei, în primul rând prin crearea unui climat moral și cultural corespunzător.

Familia apare ca fundalul socioafectiv cel mai relevant pentru copil. Ea îi oferă – sau se presupune că o face – acea solidaritate psihoafectivă, de care are atâtă nevoie¹⁰⁹, și acel mediu stimulatив favorabil, și el, dezvoltării.¹¹⁰ Tot în cadrul familiei copilul își însușește normele și valorile sociale și devine apt să relaționeze cu ceilalți membri ai societății.¹¹¹

Părinții modelează, în special prin prima socializare („cei șapte ani de acasă”), portretul psihocultural al copiilor.¹¹² Aici, practica autoritaristă este de dezavuat, din cauza consecințelor sale nefaste pe termen scurt, mediu și lung; dar și permisivitatea în socializare și în educație are limitele ei.¹¹³ Este vorba, în fond, despre respectul reciproc părinți-copii, în asigurarea căruia rolul conducător revine părinților. De asemenea, atunci când este posibil, luările de decizie ar trebui să se realizeze prin consens, și nu arbitrar sau prin majoritate.¹¹⁴ Se observă azi, de fapt, o tendință spre un accentuat liberalism al relațiilor părinți-copii.¹¹⁵ Chiar și așa, există, desigur, divergențe axiologice între generații – și, printr-o înțelegere deficitară a libertății, ele se pot multiplica. Dar lucrurile nu ar trebui privite doar din perspectiva adultocentrismului. Ceea ce pentru un adult poate părea superficial, pentru un copil poate fi profundzime, autentic. De altfel, chiar dintr-o perspectivă a maturității, „superficial” nu trebuie să primească, întotdeauna, o conotație peiorativă.¹¹⁶

107 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 121-122.

108 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 160-161.

109 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 68.

110 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 816.

111 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 164.

112 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 213.

113 Ibidem, p. 213-214.

114 Ibidem, p. 214.

115 Ibidem, p. 215.

116 Ibidem, p. 218.

În mod firesc, familia răspunde nevoii de autodezvoltare a copilului¹¹⁷, mai ales prin îndeplinirea – în măsura abilităților – a funcțiilor parentale.¹¹⁸ Trebuie să fim conștienți că nevoile copilului sunt, de fapt, o particularizare, la vârsta copilăriei, a eternelor nevoi umane.¹¹⁹ De altfel, în Convenția Drepturilor Copilului – document internațional adoptat de Adunarea generală a ONU la 20 noiembrie 1989 – se recunoaște faptul că un copil are aceeași valoare umană ca și adultul și că trebuie să fie tratat cu același respect ca și acesta.¹²⁰

Pentru copil, cel puțin la nivel teoretic, familia înseamnă un mediu sigur, protejat și orientat nu numai către asigurarea necesităților materiale.¹²¹ Din păcate, în viața reală a multor familii sunt întâlnite diverse aspecte – mai mult sau mai puțin conștientizate – ale nepăsării și chiar ale abuzului față de copii¹²², evident încadrabil ca formă a violenței în familie.¹²³ În ceea ce privește neglijarea, ea se referă la acele „*rele tratamente prin care se omite asigurarea nevoilor biologice, emoționale și educaționale ale copiilor, punând astfel în pericol dezvoltarea lor fizică, emoțională, cognitivă și socială*”.¹²⁴ Cât despre abuzul emoțional, el este văzut ca fiind și „*atacul concertat al unui adult asupra dezvoltării conștiinței de sine și a competenței sociale a copilului*”.¹²⁵

Copil → familie

Determinațiile se petrec nu doar de la părinți la copii, ci și invers. Odată cu accentuarea procesului general de democratizare și cu sporirea pluralității, apar în planul analizei și negocierile de roluri părinte-copil. Căci așa cum părinții au așteptări de rol din partea preadolescenților, de pildă, tot așa au și aceștia față de părinți.¹²⁶ Apoi, între părinți și copiii lor adulți

117 George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*, p. 670.

118 Ibidem, p. 671.

119 Ibidem, p. 675.

120 Ibidem, p. 832. Pentru alte documente (internaționale, regionale, naționale) referitoare la drepturile copilului, poate fi consultată și lucrarea *Drepturile copilului*, coord. Irina Moroianu Zlătescu și Ioan Oancea, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2008.

121 Ștefan Cojocaru, Daniela Cojocaru, *Managementul de caz în protecția copilului. Evaluarea serviciilor și practicilor din România*, Polirom, 2008, p. 108-109.

122 Allan G. Johnson, *op. cit.*, p. 158.

123 George Neamțu, Dumitru Stan (coord.), *Asistența socială. Studii și aplicații*, Polirom, 2005, p. 145-149.

124 Ibidem, p. 158.

125 Ibidem, p. 156.

126 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 213.

are loc un complex schimb de bunuri și servicii, materiale sau simbolico-afective.¹²⁷ Natura și dinamica respectivelor schimburi se particularizează în funcție de anumite caracteristici, de-a lungul ciclului familial.¹²⁸ De remarcat totuși că, de cele mai multe ori, „schimbul de bunuri între părinți și descendenții lor este asimetric, în sensul că părinții dau mai mult decât primesc”.¹²⁹

Relativ la dinamica schimburilor de-a lungul ciclului familial se constată faptul că, mai ales în comunitățile urbane și sub anumite aspecte, părinții în vârstă nu mai exercită decât o slabă autoritate asupra copiilor lor. Dimpotrivă, se observă o autoritate inversă, a copiilor, față de părinții deveniți bătrâni și dependenți.¹³⁰

Societate → familie

Prin dimensiunile sale principale, ansamblul societal determină, într-o anumită măsură, structurile și procesele familiale. De pildă, în trecutul nu foarte îndepărtat, industrializarea și urbanizarea au produs transformări în modelele de mariaj, în structura și dinamica rolurilor familiale și în alte aspecte ale vieții matrimoniale.¹³¹ În lumea modernă și post-modernă există interacțiuni fine între factorii macrosociale și structurile familiale, unii cercetători afirmând că determinația mai importantă este dinspre complexul societal înspre familie, cu observația că, în societatea contemporană, acest control nu este deloc univoc și rigid.¹³² Alți sociologi și antropologi tind să dea o conotație mai negativă controlului social¹³³, subliniind faptul că, în multe situații, evoluțiile societăților au scos în evidență și au accentuat precaritatea armoniei dintre societate și familie, aceasta din urmă fiind înțeleasă ca un refugiu pentru individ.

Trebuie avut în vedere și faptul că, întrucât trăiesc în colectivități structurate social (ierarhic-funcțional), relațiile stabilite între membrii colectivității nu se pot desfășura oricum, ci după anumite reguli sau norme îndeobște cunoscute. Aceste reguli fixează și prescriu rolul fiecărui

127 Ibidem, p. 220.

128 Ibidem, p. 220-221.

129 Ibidem, p. 221.

130 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 162.

131 Petru Iluț, *op. cit.*, p. 209.

132 Ibidem, p. 210.

133 Ibidem, p. 215.

individ, felul în care trebuie să se comporte, să-și desfășoare activitatea, ce trebuie să facă și ce nu trebuie să facă; în anumite societăți, chiar ce trebuie să creadă, să simtă, să gândească.¹³⁴ Astfel, oamenii dintr-o comunitate nu sunt liberi să facă orice, adică, de exemplu, să constituie unii pentru alții un pericol latent. Atât prescripțiile, cât și interdicțiile sunt impuse și cu ajutorul unor mijloace exterioare, în raport cu fiecare persoană în parte. Unele dintre aceste mijloace sunt pozitive (aprobarea, elogiul, promovarea, evidențierea), iar altele sunt negative (ironia, marginalizarea, excluderea).¹³⁵ Prin urmare, controlul social se referă nu numai la mijloace sociale instituționalizate, nu numai la stat și la sistemul juridic, ci la o serie de mecanisme psihologice sau psiho-sociale.¹³⁶ O altă distincție comună „este cea dintre formele represive sau coercitive de control – așa-numitele tehnici dure, cuprinzând și constrângerea fizică directă – și formele ideologice, mai blânde, de control, care operează prin modelarea ideilor, valorilor și atitudinilor. Primele tehnici sunt caracteristice în special unor instituții precum poliția și armata, în timp ce ultimele sunt folosite de mass-media”.¹³⁷ De altfel, majoritatea sociologilor insistă asupra relevanței pe care procesele ideologice, politice și economice o au în modelarea noțiunii de familie.¹³⁸

Un alt aspect legat de cele de mai sus ar fi acela referitor la încercarea de configurare – într-un mod specific – al acelei conștiințe colective, care – nu neapărat în sens durkheimian – este întâlnită în toate formele de societate.¹³⁹ Aici apare însă și fenomenul conștiinței duble (*dual consciousness*)¹⁴⁰, cu referire la faptul că, deși prin intermediul socializării generale oamenii primesc un set de convingeri conforme culturii dominante, ei au și un alt set de convingeri, bazate pe propria experiență de viață, pe propria viziune asupra lumii. Aceasta cu atât mai mult cu cât „definițiile sociale și politice ale celor aflați în poziții dominante tind să devină obiectificate și consfințite în ordinea macroinstituțională, oferind astfel cadrul moral pentru întregul sistem social”.¹⁴¹ În practică întâlnim diverse moduri

---

134 George Neamțu, Dumitru Stan (coord.), *op. cit.*, p. 185.

135 Ibidem, p. 185-186.

136 Lucia Dumitrescu-Codreanu, *op. cit.*, p. 97-98.

137 Gordon Marshall (ed.), *op. cit.*, p. 134.

138 Ibidem, p. 234-235.

139 Ibidem, p. 129.

140 Allan G. Johnson, *op. cit.*, p. 88.

141 Gordon Marshall (ed.), *op. cit.*, p. 195.

de adaptare la statu-quo, în locul unei acceptări totale sau al unei opoziții la acesta.

Așadar, diviziunea rolurilor în cadrul familiei se face, în general, conform unor modele larg acceptate la nivel social.¹⁴² De asemenea, în familie copilul învață cum așteaptă societatea ca el să se poarte.¹⁴³ Iar în condițiile în care asistăm la preluarea unor funcții familiale de către societate¹⁴⁴, asistența socială are o responsabilitate importantă în urmărirea nondiscriminării și a justiției sociale.¹⁴⁵

Familie → societate

„Conștiința este necesară oamenilor pentru a se putea adapta modului în care trăiesc, pentru a evita diferitele primejdii care se pot ivi și, în același timp, pentru a-și făuri un mediu cât mai convenabil vieții umane. În această adaptare superioară la mediu noi înțelegem și transformarea însăși a mediului; este deci aici o dublă acțiune umană, pe care o servește conștiința (...).”¹⁴⁶

În alți termeni și cu o oarecare nuanțare, este vorba despre reflectarea în societate a vieții individuale, a vieții de familie etc.¹⁴⁷ Prin urmare, nu există doar sensul în care societatea susține viața familială și individuală, ci există și un alt sens. Acesta se referă la faptul că societatea se bazează „pe existența și activitatea indivizilor asociați și organizați, pe gradul de solidaritate și coeziune al acestora, pe aportul lor ca indivizi capabili de a înțelege, de a se situa și de a participa la o acțiune comună, de a se identifica, într-un fel sau altul, cu unitatea socială respectivă și de a se desfășura activ în cuprinsul și în favoarea ei.”¹⁴⁸

Vorbind despre dinamica socio-economică și despre modelul familial, Alvin Toffler opina că revenirea la familia nucleară tradițională ar schimba radical paradigma dezvoltării economice și sociale contemporane.¹⁴⁹ Dincolo de unele aspecte discutabile ale tezei toffleriene, ea surprinde un element esențial și anume impactul major pe care familia

142 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 167.

143 Ibidem, p. 164.

144 Ibidem, p. 166.

145 Doru Buzducea, *op. cit.*, p. 58-59.

146 Miron Constantinescu, *op. cit.*, p. 118.

147 Ibidem, p. 125-126.

148 Traian Herseni, *op. cit.*, p. 514.

149 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 171.

îl are în toate aspectele vieții sociale. De aceea, familia nu trebuie privită doar ca obiect al politicii sociale, ci și ca un element activ, fundamental, în realizarea măsurilor care o privesc, problema centrală fiind realizarea unei convergențe a intereselor familiale cu cele sociale generale.¹⁵⁰

Printr-o varietate de factori, există familii mai active și familii mai puțin active în influențarea societății.¹⁵¹ În ambele situații însă, schimbările în comportamentul familial prezintă interes pentru societate în întregul ei. În contextul globalizării¹⁵², familia – prin valori, atitudini, statornicie/mobilitate etc. – influențează tot mai mult dinamismul social global.¹⁵³ De altfel, o anumită formă de familie existentă în Europa preindustrială a facilitat industrialismul și eficiența economică¹⁵⁴, nefiind puțini cercetătorii care susțin ideea că familia modernă a fost o precondiție a apariției societății industriale¹⁵⁵, cu numeroase consecințe nu doar în domeniul economic. În legătură cu acest aspect, la final, o ultimă constatare: în prezent, în societățile europene *dezvoltate*, familiile produc mai mult venit național, dar nasc mai puțini copii – o alăturare de termeni total improprie și o situație ce pare paradoxală. Pe termen scurt, societatea devine mai bogată (material), însă, pe termen lung, îi vor fi afectate semnificativ posibilitățile de dezvoltare economică și socială.¹⁵⁶

Considerăm că, din cele prezentate, s-a putut compune o imagine despre complexitatea și profunzimea temei abordate. Noi, aici, am trasat doar încadrarea conceptuală și contextuală, premisă a unor dezvoltări ulterioare.

Bibliografie

- ✦ ANDREI, Petre, *Opere sociologice, I, Sociologia cunoașterii și a valorii*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973.
- ✦ BONDREA, Aurelian, *Sociologia culturii*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981.

---

150 Ibidem, p. 171-172.

151 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 71.

152 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Globalization and its effect on religion", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), ediția 2014, Editura IARSIC, Les Arcs, France, pp. 532-541.

153 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 169.

154 Petru Iluș, *op. cit.*, p. 209.

155 Ibidem, p. 210.

156 Ioan Mihăilescu, *op. cit.*, p. 172.

- ✦ BUZDUCEA, Doru, *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*, Polirom, 2009.
- ✦ COJOCARU, Ștefan, COJOCARU, Daniela, *Managementul de caz în protecția copilului. Evaluarea serviciilor și practicilor din România*, Polirom, 2008.
- ✦ CONSTANTINESCU, Miron, *Introducere în Sociologie*, note de curs, partea I și a II-a, Ediție revăzută și adăugită, București, 1974.
- ✦ DIOP, Ganoune, COSTOIU, Mihnea, CIUCĂ, Liviu-Bogdan, BURCEA, Nelu (coord.), *Jurnalul libertății de conștiință*, București, 2015.
- ✦ DRUȚĂ, Florin, *Psihologia familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.
- ✦ DUMITRESCU-CODREANU, Lucia, *Sistemul sociologic al lui T. Parsons*, Editura științifică, București, 1973.
- ✦ HARET, Spiru, *Mecanica socială*, Editura științifică, București, 1969.
- ✦ HERSENI, Traian, *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982.
- ✦ ILUȚ, Petru, *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Polirom, 2005.
- ✦ JOHNSON, Allan G., *Dicționarul Blackwell de Sociologie*, Humanitas, București, 2007.
- ✦ MARSHALL, Gordon (Ed.), *Dicționar Oxford de Sociologie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2003.
- ✦ MIFTODE, Vasile, *Introducere în metodologia investigației sociologice*, Editura Junimea, Iași, 1982.
- ✦ MIHĂILESCU, Ioan, *Sociologie generală. Concepte fundamentale și studii de caz*, Polirom, 2003.
- ✦ MITROFAN, Iolanda, MITROFAN, Nicolae, *Familia de la A... la Z*, Editura științifică, București, 1991.
- ✦ MOROIANU-ZLĂTESCU, Irina, OANCEA, Ioan (coord.), *Drepturile copilului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2008.
- ✦ MUELLER, Harald, OLTEANU, Liviu, ROTARU, Ioan Gheorghe, RIMOLDI, Tiziano (edit.), *Drepturile omului și libertatea religioasă în lume. Un nou echilibru sau noi provocări*, Vol. I, Berna, 2014.
- ✦ NEAMȚU, George, STAN, Dumitru (coord.), *Asistența socială. Studii și aplicații*, Polirom, 2005.
- ✦ NEAMȚU, George (coord.), *Tratat de Asistență socială*, Polirom, 2003;
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, BURCEA, Nelu, BÂLC, Samuel (coord.), *Libertate și credință între actualitate și necesitate*, Editura Universitară, București, 2012.

- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, MATEAȘ, Ștefan (edit.), *Libertate și moralitate. Reperे ale demnității umane*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat, (eds.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2017.
- ✦ VOINEA, Maria, *Psihosociologia familiei*, Editura Universității București, 1993.